

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 94(477) «1923/1933»

DOI 10.31.652/2411-2143-2019-27-129-131

Іван Романюк

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
доктор історичних наук, професор (Україна)

Олександр Криворучко

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
кандидат історичних наук, доцент (Україна)

Енциклопедія Голодомору 1932-1933 років в Україні/ Вступне слово Євгена Нищука; Передмова, авторський текст Василя Марочка. – Дрогобич: «Коло», 2018. – 576 с.

Анотація. У статті прорецензовано науково-меморіальне видання присвячене Голодомору-геноциду українського народу в 1932-1933 рр. Книга розкриває причини, соціально-демографічні наслідки Голодомору в Україні. Енциклопедія підготовлена в академічному стилі. У ній показані охоплені голодом області та райони республіки, діяльність безпосередніх організаторів Голодомору. Дослідники з нових позицій вдалось проаналізувати саме поняття «жертви Голодомору». – Автор аргументовано і відповідально із позицій науковця підтвердив цифри померлих в роки голодомору – понад 7 мільйонів полеглих від штучного голоду та більше 18 млн. селян із ознаками фізичних і психологічних ушкоджень. Позитивним моментом енциклопедії є підготовлена окрема стаття присвячена канібалізму – страшному явищу періоду людомору в республіці. Десятки таких справ віднайдені в архівосховищах України і зарубіжжя. Енциклопедія узагальнила основні джерелознавчі та історіографічні процеси в дослідженні української трагедії. Основне завдання видання – поінформувати сьогоденішньому суспільству і прийдешнім поколінням про Голодомор – геноцид в Україні. «Енциклопедія Голодомору» є першим такого роду виданням в Україні, але вона не вичерпує тему трагедії українського села в 1932-1933 рр.

Ключові слова: голодомор, Україна, геноцид, злочин, селянство, влада, пам'ять, правда, система, колективізація.

Наукове видання Василя Івановича Марочка присвячено одній із важливих і складних проблем історії України ХХ ст. – долі селянства у період тоталітаризму. До найважливіших з них належить Голодомор 1932-1933 рр. в радянській Україні, наслідки якого мали визначальний вплив на подальший розвиток українського селянства.

Поява «Енциклопедії Голодомору», яка є першим інформаційно-довідковим виданням такого роду в Україні, є не лише подією в історіографії досліджень трагедії українського села початку 1930-х рр., але і актуальною формою поширення знань про страшні лихоліття селянства республіки.

Керівник центру досліджень геноциду українського народу Василь Іванович Марочко працював над енциклопедією близько 30 років. Видання вміщує понад тисячу статей. Воно є закономірним і логічним наслідком його багаторічної науково-пошукової роботи.

Енциклопедію характеризує академічний стиль викладу матеріалу. Автору вдалось цілком аргументовано показати тогочасні демографічні зміни, уражені голодом області та райони, окремі сільські населені пункти діяльність тих, хто зіграв безпосередню роль в організації Голодомору.

«Енциклопедія Голодомору» має тридцять тематичних блоків у яких представлено список окремих жертв Голодомору, праці репресованих українських демографів 1930-х років, бо їхні дані суперечили офіційним цифрам. В довідниковому виданні є інформація про організаторів штучного голоду, починаючи від найвищого керівництва країни і закінчуючи чиновниками районного рівня, про періодичні видання та журналістів, які подавали правдиву інформацію про голодомор чи, навпаки, заперечували та його трагічні наслідки.

Ідея написання «Енциклопедії Голодомору» визріла в автора ще на початку 1990-х рр., пройшла інтелектуальну апробацію, стала логічним завершенням багаторічної науково-пошукової роботи її автора. Формування переліку гасел тривало В. Марочком упродовж 2012-2018 рр., тобто одночасно з написанням статей.

Їхні назви відтворюють конкретні події, явища, процеси, роль і місце історичних персоналій, які проблемно-тематично стосуються голоду та Голодомору. Гасла, мають

історичне, політичне правове, статистично-демографічне, історіографічне і меморіальне походження. Якщо згадане село, то не його історія є предметом висвітлення, а обставини та руйнівні наслідки Голодомору. Саме їхня актуалізація становить основу методологічну фабулу структури енциклопедичної статті. Її вичерпність і наповнення залежить від наявності джерел інформації. Пріоритетом при формуванні структури і змісту статті є не біографія політичного діяча чи дослідника, а його ставлення до подій 1932-1933 рр. в Україні. За принципом проблемно-фактологічної дотичності побудовані всі гасла. Поіменна фіксація померлих від голоду є вибірковою, адже існують книги-пам'яті, але вона засвідчує історичний факт жертв Голодомору.

Статті подано в алфавітному порядку українською мовою, за винятком окремих англійських та німецькомовних назв, документальних збірок, друкованих періодичних видань. Лексика, орфографія, пунктуація цитат із документів, листів та свідчень очевидців Голодомору – збережене за оригіналом.

Автор свідомо відмовився від системи скорочень, які притаманні класичним енциклопедичним виданням, аби полегшити сприйняття та прочитання тексту.

Концептуально новим в «Енциклопедії Голодомору» поняття і явища «жертви Голодомору», а також статистика жертв геноциду – понад 7 млн. померлих та близько 18 мільйонів селян які потерпали від його наслідків. Фактично була спроба знищити генофонд українського селянства.

Вперше в Україні В. Марочко опублікував статті про вітчизняних статистиків, демографів, вчених 1930-х рр., які показували реальне число втрат. Енциклопедія подає цікаву інформацію про антропологів які досліджували вплив голодування на біологічні зміни організму. Повчальною у виданні є інформація про діяльність Торгсину, організацію, яка за безцінь вилучала у селянства дорогі метали за пайку хліба. Василь Марочко включив до книги десятки постраждалих районів з різних регіонів України.

Окрема стаття присвячена канібалізму – соціальній мутації, викликаній нелюдськими стражданнями людей. Справи про такі випадки дослідник знайшов в архівах МВС, архівосховищах України і зарубіжжя.

Історик, збираючи інформацію для книги опрацював особисті фонди Сталіна, Молотова, Кагановича, політбюро ЦК ВКП(б), службове листування партійної номенклатури. А також документи голови ВУ ЦВК Г. Петровського й інших тогочасних діячів.

Дослідник нагадує, що термін «штучний голод» зафіксовано у лютому 1932-го року, тоді він з'явився у пресі Галичини.

Енциклопедія увібрала основні події і явища, узагальнила джерелознавчі та історіографічні практики. Її завдання не лише правдиво подавати історичні факти, але і інформувати прийдешні покоління про Голодомор в Україні, цю страшну трагедію світового масштабу. Тема людського горя і страждань завданих українському народу не вичерпує змісту і трагедійності самого історичного явища Голодомору в Україні.

Видання В. Марочки «Енциклопедія Голодомору 1932-1933 років в Україні» є документальним свідченням того, що сталінська держава в ході побудови світлого майбутнього створювала для населення умови, несумісні з виживанням.

Загалом, рецензоване видання є помітним явищем в українській історіографії. Воно відзначається ґрунтовністю, доказовістю висунутих тверджень, слугує базою для подальших досліджень. Воно буде цікавим для широкого кола читачів.

Однотомне видання «Енциклопедії Голодомору» В. Марочки передає прийдешнім поколінням правдиву історію горя і трагедії українського села. Цією працею дослідник зробив свій вагомий внесок у дослідження та збереження в пам'яті народу однієї з найтрагічніших сторінок України ХХ століття.

Иван Романюк

Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского,
доктор исторических наук, профессор (Украина)

Александр Криворучко

Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского,
кандидат исторических наук, доцент (Украина)

Енциклопедія Голодомора 1932-1933 годов в Украине/Вступительное слово Евгения Нищука; Предисловие, авторский текст Василия Марочка. - Дрогобыч: «Коло», 2018. 576с.

Аннотация. В статье прорецензировано научно-мемориальное издание посвящено Голодомору-геноциду украинского народа в 1932-1933 гг. Книга раскрывает причины,

социально-демографические последствия Голодомора в Украине. Энциклопедия подготовлена в академическом стиле. В ней показаны охвачены голодом области и районы республики, деятельность непосредственных организаторов Голодомора. Исследователю с новых позиций удалось проанализировать само понятие «жертвы Голодомора». - Автор аргументировано и ответственно с позиций ученого подтвердил цифры умерших в годы голодомора - более 7000000 погибших от искусственного голода и больше 18 млн. крестьян с признаками физических и психологических повреждений. Положительным моментом энциклопедии является подготовленная отдельная статья посвящённая каннибализму - страшному явлению периода людомора в республике. Десятки таких дел найдены в архивохранилищах Украины и зарубежья, энциклопедия обобщила основные процессы в исследовании украинской трагедии. Основная задача издания - информирование сегодняшнего общества и будущие поколения о Голодоморе - геноциде в Украине. «Энциклопедия Голодомора» является первым такого рода изданием в Украине, но оно не исчерпывает тему трагедии украинского села в 1932-1933 гг.

Ключевые слова: голодомор, Украина, геноцид, преступление, крестьянство, власть, память, правда, система, коллективизация.

ABSTRACT

Ivan Romanyuk

Vinnitsya Mykhajlo Kotsyubinskyj State Pedagogical University
Dr (History), Professor (Ukraine)

Olexandr Kryvoruchko

Vinnitsya Mykhajlo Kotsyubinskyj State Pedagogical University,
PhD (History), Associate Professor (Ukraine)

Encyclopedia of the Holodomor of 1932-1933 in Ukraine / Opening remarks by Yevgeny Nishchuk; Preface, the author's text of Vasily Marochka. - Drohobich: "Kolo», 2018. - 576 p.

The article is dedicated to the scientific-memorial publication devoted to the Holodomor-genocide of the Ukrainian people in 1932-1933. The book reveals the causes, socio-demographic consequences of the Holodomor - genocide in Ukraine. Encyclopedia prepared in academic state. It shows the regions and districts of the republic covered by hunger, the activities of the direct organizers of the Holodomor. The researcher from the new positions managed to analyze the very concept of "victims of the Holodomor." - The author was argued and, according to the scientist, prepared the figures of the deceased during the Holodomor - more than 7 million victims of artificial famine and more than 18 million peasants with signs of physical and psychological damage. A positive point of the encyclopedia is a separate article devoted to cannibalism - a terrible phenomenon of the period of humanity in the republic. Dozens of such cases are found in the archives of Ukraine and abroad, the encyclopedia generalized the main processes in the investigated Ukrainian tragedy. The main task of the publication is to inform today's society and future generations about the Holodomor - genocide in Ukraine. The Encyclopedia of the Holodomor is the first such publication in Ukraine, but it does not exhaust the theme of the tragedy of the Ukrainian village in 1932-1933.

Key words: famine, Ukraine, genocide, crime, peasantry, power, memory, truth, system, collectivization.

Статтю подано до редколегії 20.01.2019 р.

УДК 94(477):[323.281:323.15]"1937-1938"

DOI 10.31.652/2411-2143-2019-27-131-133

Павло Кравченко

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
кандидат історичних наук, доцент (Україна)

«Великий терор» в Україні: німецька операція 1937-1938 років / Упоряд. Альфред Айсфельд, Наталія Сердюк. – К.: К.І.С., 2018. – 1248 с.

Анотація. У статті прорецензований збірник документів, матеріали якого висвітлюють у хронологічній послідовності процес підготовки і проведення органами НКВС УРСР масової «німецької операції» — складової «Великого терору» в СРСР у 1937-1938 рр.